

КІШІ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІНДЕ ОҚУ-ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН БАСҚАРУ МОДЕЛІ

Жумағалиева Вера Айбаровна

veraaiбаровна@yandex.kz

7M01301 – Білім берудегі менеджмент білім бағдарламасының I курс магистранты
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор – Утешкалиева А.М

Мектептегі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі – жас оқушылардың белгілі бір пәндік білім, білік және дағдылар кешенін меңгеруі ғана емес, жалпы оқу әрекетін меңгеруі. Оқу-тәрбие процесін оқу-зерттеушілік іс-әрекет негізінде ұйымдастыру мектеп оқушыларының қоршаған ортаны танудың ең маңызды құралын меңгеруіне айтарлықтай әсер етеді. Мектеп оқушысы дайын білімді емес, оны меңгеру әдістерін игереді дегенді білдіреді. Кіші мектеп оқушыларының оқу-зерттеу қызметі – бұл оқушылардың өзіндік сана процесін, танымдық қажеттілігін, зерттеу позициясын, өзін-өзі ұйымдастыру мен өзін-өзі реттеуге бағытталған салыстырмалы түрде дербес іс-әрекеті.

Әртүрлі процестердің, құбылыстардың мінез-құлқын түсіну, сипаттау және болжау үшін адам әртүрлі модельдер жасау арқылы оларды модельдеуге жүгінеді. Модельдеу – ғылыми білімнің нақты құралы. Ол элементтердің өзара айқын байланысын, олардың арасындағы маңызды қатынастарды көрсететін белгілі бір құрылымды білдіреді. «Модельдеу» ұғымын зерттеу саласына қарай ғалымдар қарастыра отырып, түсініктер берген. Мәселен, бірнеше анықтамаларға тоқталатын болсақ: Тотьменинов М.Е: «Модельдеу - бұл объектілер мен құбылыстарды түпнұсқаның негізгі қасиеттерін білдіретін модельдерін құру және зерделеу арқылы зерттеу әдісі»[1]-десе, профессор А.И.Берг: «Модельдеу – зерттеудің барлық немесе кейбір кезеңдерінде түпнұсқаны ауыстыруға мүмкіндік беретін когнитивті құралдар ретінде модельдерді құру және зерттеу»[2]-деп тұжырымдаған. Бұл анықтамалар модельдеу күрделі жүйелерді зерттеу, олардың мінез-құлқын болжау және шешім қабылдау үшін қолданылатынын атап көрсетеді.

Кіші мектеп жасындағы оқушылардың оқу-зерттеу қызметін басқару мәселесі бірқатар зерттеушілердің назарын аударды. Мысалы: Чуфенева Анастасия Юрьевна – «Кіші мектеп оқушыларының оқу-зерттеу қызметін басқару» еңбегінде ғылыми мектепті ұйымдастыру және басқару тәсілдерін зерттеген[3], Наталья Александровна Разагатовна – «Кіші мектеп оқушыларының оқу және ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастырудың муниципалдық моделі» жұмысында кіші сыныптарды ұйымдастырудың муниципалды үлгісін енгізу мәселелерін қарастырған[4], сондай-ақ ол өзінің «Модельдеу теориясының негіздері» атты оқу-әдістемелік құралында оқушыларға білім беруде зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру үдерісін тиімді басқару шарттарын талдайды.

Сонымен қатар, балалардың танымдық белсенділігі мен зерттеушілік қабілетін дамытуға арналған педагогика және психология саласындағы іргелі еңбектерді де зерделедік. Олар: Наталья Александровна Семенова бастауыш сынып оқушыларының білім алу және танымдық іс-әрекетін қалыптастыру процесін басқарудың теориялық негізіне мән бере отырып, оқушы дағдысын қалыптастырудың тиімді жолдарын нақтылаған[5]. Оның еңбектері педагогикалық психология мен заманауи білім беруді ұйымдастыруға зор үлес қосып отыр, Савенков Александр Ильич - балалар дарындылығы мен шығармашылығы психологиясы саласындағы маман. Оның зерттеулері жас балалардың зияткерлік және шығармашылық әлеуетін диагностикалауға және дамытуға, сондай-ақ зерттеушілік және жобалық оқыту мәселелеріне бағытталған[6], ал Василий Васильевич Давыдов бастауыш сынып оқушыларын оқыту арқылы теориялық ойлауын қалыптастыруға бағытталған дамыта оқыту теориясын ұсынған[7]. Бұл зерттеушілер мен әдіскерлер мектептегі оқыту мен ғылыми-зерттеу қызметін

басқару үлгілерін дамытуға елеулі үлес қосты және осы саладағы қазіргі педагогикалық тәсілдерге әсерін тигізуде. Сондай-ақ, әдіскер А.Б.Әлімқұлова «Бастауыш сынып оқушыларының жобалық-зерттеу әрекетін ұйымдастыру» атты тәжірибелік еңбегінде оқушылардың дербестігі мен сыни ойлауын дамытуға баса назар аудара отырып, бастауыш мектепте зерттеушілік-аралық белсенділік тәсілін қарастырады[8].

Ғалымдар мен озат әдіскерлердің еңбектеріндегі тұжырымдамалар мектептің педагогикалық және ғылыми-зерттеу қызметін басқару және ұйымдастыру мәселелерімен айналысатын педагогтар мен зерттеушілер үшін құнды теориялық және практикалық материалдар болып табылады. Ғалымдар басқару қызметінің функционалдық құрамының әртүрлі классификацияларын қарастырады. С.С.Лазарев пен М.М.Поташник көшбасшылықты басқарушылық контексте қарастырған, олардың осы бағыттағы көзқарастары күрделірек. Олар тек басқару мен бақылауды ғана емес, сонымен бірге шабыт, мотивация, стратегиялық көзқарас пен команданы дамытуды да қамтитынын атап көрсеткен. С.С.Лазарев өз еңбектерінде білім беруді басқарудың жүйелік тәсіліне тоқталса, М.М.Поташник білім сапасын басқару, инновацияларды басқару идеяларын дамытуды көздеген. Екеуі де тек бақылау ғана емес, адамдар мен ұйымның дамуына жағдай жасай білу маңызы деген көзқарастарды ұстанады[9].

Л.В.Осипова басқару процесі болжау, жоспарлау, ұйымдастыру, реттеу, есепке алу және бақылау функцияларын қамтиды деп есептейді [10].

Оқыту процесі ғылыми зерттеу түрі бойынша жүйелі танымдық ізденіс ұйымдастыруды көздейді. Мұндай іс-әрекет жас мектеп оқушыларының нақты мәліметтердің белгілі бір

жиынтығын меңгеруіне ғана емес, сонымен бірге жаңа проблемалық көзқарасты дамытуға, белгілі бір анықтауларды меңгеруге ықпал етеді. Кіші мектеп оқушыларының оқу-зерттеу қызметін басқарудың тиімділігі негізінен мұғалімдердің білім алушылармен диалогтық өзара әрекеттесу ерекшеліктерімен анықталады.

Оқу-тәрбие үдерісі субъектілерінің сындарлы өзара әрекеттесу принципі іс-әрекеттердің бірлескен бағынуы негізінде проблемаларды бірлесіп шешуді іздеуді, өзара қолайлы, білім беру үдерісінің барлық субъектілерінің шешімдерін қабылдауды ұсынады. Оқу және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асырудағы конструктивті өзара әрекеттестік ынтымақтастық негізінде құрылады және шешімдерді іздеу мен түсінуге байланысты бірлескен қызметті білдіреді. Білім беру үдерісіне әрбір қатысушының бастамасы мен жеке жауапкершілігінің еркін кеңістігін құру принципі кіші мектеп оқушыларының субъективті тәжірибесіне сүйене отырып, іс-әрекеттің мазмұны мен әдістерін таңдаудың өзіндік уәжді жағдайларын жасауды көздейді. Осыған байланысты кіші мектеп оқушыларының оқу-әдістемелік және ғылыми-зерттеу іс-әрекетін басқарудың тиімділігі сыныптағы, үй тапсырмасы мен сабақтан тыс жұмыстардың бірлігі мен өзара бірлігіне байланысты. Осының нәтижесінде студентке өзін жаңа қызмет түрінде жүзеге асыруға, оны жүзеге асыру процесі туралы түсініктерін кеңейтуге мүмкіндік беріледі.

Кіші сынып оқушыларының оқу-зерттеу іс-әрекетін басқарудың әзірленген теориялық моделінің құрылымы мақсаттылық, теориялық-әдістемелік, мазмұндық-процестік және блоктық-процестік деп ажыратуды көздейді. Бұл шарт әрбір баланы білім алудың жаңа тәсілдерін меңгеру процесіне жеке қызығушылығын және белсенді дағдыларды дамыту әрекетіне негізделген және оқу және зерттеу іс-әрекетіне ынталандырады. Танымдық қызығушылықтың көрінісі және танымдық белсенділіктің қарқындылығы білім алушының оның іс-әрекетінің объектісімен «бірлесу» дәрежесін сипаттайтынын атап өткен жөн және балаларды білімнің белсенді процесіне жүйелі түрде тарту, өз сұрақтарына жауап іздеуге бағыттау маңыздылығы сақталуы тиіс.

Кіші мектеп оқушыларының танымдық қызығушылықпен ұштасқан белсенді таным процесіне қатысуы олардың зерттеушілік ұстанымын қалыптастыруға айтарлықтай әсер етеді. Осыған байланысты білім беру процесі баланың қажетті білімді өз бетінше алуы, ақпаратты іздеу мен өндеудің жеке тәсілдерін таңдау, туындайтын қиындықтарды шешу позициясынан құрылады. Кіші мектеп оқушыларының ғылыми-зерттеу процесіне оң көзқарасын қалыптастыру маңызды. Ғылыми позицияны қалыптастыру мұғалім мен кіші сынып оқушыларының іс-әрекетке, оны жоспарлау мен дамыту үдерісіне, нәтижелерге қатысты тұрақты бірлескен рефлексиясын болжайды. Осыған байланысты кіші сынып оқушысы белсенді зерттеуші ролінде әрекет ететін оқу-зерттеу жағдаяттарын, тапсырмаларын құру мақсатына сай белсенді болады.

Кіші сынып оқушыларының оқу-зерттеу іс-әрекетін үй тапсырмасының және сыныптан тыс жұмыстардың бірлігі мен өзара әрекеті арқылы басқару оқушылардың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін жүзеге асыруға ықпал етеді. Белсенді танымдық іс-әрекет тетігі ретінде әрекет ете отырып, құрылған оқу-зерттеу кеңістігі кіші сынып оқушыларын іс-әрекеттік-оқыту процесінде жеке қозғалысқа бағыттайды, ол: қажетті тәжірибені өз бетінше меңгеруді, жаңа білім, дағдыларды, іс-әрекет әдістерін ашуды көздейді. Оқу-зерттеу қызметі оқу-зерттеу жағдаяттарын, тапсырмаларды пайдалану арқылы ұйымдастырылады, бұл оқу сабақтарының мазмұнын әртараптандыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл білім алушылардың білімді меңгеру негізінде оны меңгеру тәсілдерімен байланыстыра отырып, оқу процесін мақсатты және жүйелі түрде құруға мүмкіндік береді. Оқушыларға танымдық процестің белсенді қатысушылары ретінде әрекет ететін өз бетінше іздену әдістерін қолдану маңызды болады.

Жаңа материалмен таныстыру кезінде мұғалімнің міндеті - практикалық жұмыс кезінде олар проблеманың шешімін өздері анықтай алатындай және жаңа жағдайда қалай әрекет ету керектігін түсіндіре алатындай оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру. Нәтижесінде оқушылар оқу-зерттеу қызметінің құрылымдық мазмұнын, оны жүзеге асыру ерекшеліктерін меңгереді. Кіші мектеп оқушыларының оқу-зерттеу іс-әрекетін оқу-тәрбие процесіне

мақсатты түрде енгізуде «сыныптағы іс-әрекет, үй тапсырмасы, мектептен тыс жұмыстар» жүйесін де жүзеге асыруда оқу-зерттеу қызметінің құрылымы үнемі оқушы назарына берілуі қажет (№1 кесте).

Кесте №1 - Сыныптағы және сабақтан тыс жұмыстардағы оқу-зерттеу қызметінің құрылымы

Сыныптағы жұмыстар	Сыныптан тыс жұмыстар
<ol style="list-style-type: none"> 1. Проблемалық жағдайды анықтау, зерттеу тақырыбын тұжырымдау (оқушылардың алдағы іс-әрекетке мотивациялық бағыт-бағдары) 2. Мақсаттылық (оқушыларды алдағы іс-әрекеттің мақсатын анықтауға тарту) 3. Болжамдар (гипотезалар) ұсынысы (оқушылардың мәселені қалай шешуге болатыны туралы жорамалдары) 4. Алдағы іс-әрекетті жоспарлау (алдағы іс-әрекетті жоспарлауға белсенді қатысуы) 5. Проблеманың шешімін іздеуді жүзеге асыру (қажетті теориялық білімді сақтау) 6. Алынған ақпаратпен алмасу (қаралатын мәселені талқылауды ұйымдастыру, консенсусты анықтау) 7. Қорытындылау, рефлексия (мақсатқа жету, атқарылған жұмыстың маңыздылығы, оқушылардың қиындықтарын анықтау) 8. Жаңа білімді жаңа жағдайда қолдану (білімді, іс-әрекет тәсілдерін практикалық іс-әрекетте пайдалана білуі) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проблеманы анықтау және білу, зерттеу тақырыбын тұжырымдау 2. Зерттеу мақсатын қою (алдағы қызметтің мақсаттарын анықтау) 3. Болжамдар (гипотезалар) ұсынысы (оқушылардың мәселені қалай шешуге болатыны туралы жорамалдары) 4. Ғылыми-зерттеу жұмысын жоспарлау (тапсырмаларды құрастыру, зерттеуді жүргізу бойынша іс-әрекеттер ретін анықтау) 5. Зерттеу әдістерін анықтау (ақпаратты алу әдістерін таңдау және негіздеу) 6. Материалды жинақтау, эксперимент жүргізу (проблема бойынша ақпарат іздеу, оны зерттеу, жүйелеу және талдау) 7. Зерттеу нәтижелерін өңдеу, қорытындыларды құрастыру (жинақтау, салыстыру, талдау, мәліметтерді түсіндіру) 8. Зерттеу жұмысының сипаттамасы, нәтиже-лерді алдын ала ұсыну (ақпаратты жүйелеу, жұмысының дәйекті сипаттамасы)

Оқу-тәрбие процесінің субъектілерін (кіші сынып оқушылары, мұғалімдер, ата-аналар) ғылыми-зерттеу жұмысының проблемалық саласына бірігіп енгізу арқылы интерактивті ынтымақтастықты ұйымдастыруға болады. Интерактивті ынтымақтастық идеясы пән аралық диалогты, серіктестікті, бірлескен шешім қабылдауды көздейді, бұл кіші мектеп оқушыларының оқу және ғылыми-зерттеу жұмыстарын меңгеруінде іргелі қадам болып табылады. Осыған байланысты оқушылары-мұғалім-ата-аналар оқу және ғылыми-зерттеу іс-әрекеті процесінде өзара әрекеттестікке тең құқылы ынтымақтастық топ негізінде құрылады, олар бірлескен оқу және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыруда серіктес ретінде әрекет етеді және жоспарланған нәтиженің сапасына бірдей жауапты болады. Қойылған мақсатқа тиімді жету үшін бірқатар міндеттер белгіленді, олар: кіші мектеп оқушыларының оқу және ғылыми-зерттеу қызметін тиімді басқаруға жағдай жасау, оның басқару технологиясын құрастыру, құрастырылған технологияны енгізу арқылы кіші мектеп оқушыларының оқу және ғылыми-зерттеу қызметін басқарудың тиімділік критерийлерін көрсету. Осыған мақсатта келесі критерийлер мен олардың көрсеткіштері анықталды:

1. *Мотивациялық және рефлексиялық* – кіші мектеп оқушыларының оқу және зерттеу іс-әрекетіне саналы қатысуы. Бұл критерийдің мазмұны оқу-танымдық қажеттіліктер мен оқу-зерттеу қызметін жүзеге асыру мотивтерін, жаңа нәрсені үйренуге, жаңа дағдыларды игеруге, жаңа білімді іздеу жолында өз-өзіне көмектесуге ұмтылуы және т.б. Мотивация оқушылардың іс-әрекеттің жаңа түрін табысты меңгеруінің негізгі шарты ретінде әрекет етеді және оны жүзеге асыруда қалыптасқан жағдайының дәрежесін көрсетеді. Кіші мектеп оқушыларының оқу-зерттеу әрекетінің пайда болуы, белгісізді өз бетінше білуге ұмтылысы маңызды бола бастайды.

Көрсеткіштері: кіші мектеп оқушыларының танымдық қажеттіліктері мен зерттеушілік позициясының көрінісі.

2. *Танымдық* – оқушылар оқу-зерттеу іс-әрекетін, оның ерекшеліктерін, адам өміріндегі мәні туралы белгілі бір білім мен түсінік жүйесін меңгереді.

Көрсеткіштері: кіші сынып оқушыларының оқу-танымдық қызығушылығының көрінісі, танымдық әрекетінің қарқындылығы.

3. *Кіші мектеп жасындағы балалардың оқу және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асырудағы практикалық тәжірибесі* - құрамдық элементтері, оқу-зерттеу дағдыларының қалыптасуы және оларды практикалық қызметте қолдана білуі.

Осы критерийлердің күрделілігін, сондай-ақ білім алушыларды оқу және зерттеу қызметін меңгеру деңгейіне қарай саралау мақсатын ескере отырып, үш деңгейді анықтауға болады:

Бастапқы деңгей - кіші мектеп оқушыларының дайын білімді меңгеру қажеттілігі мен зерттеушілік ұстанымы анық көрсетілмеген, қалыптаспаған танымдық қызығушылығымен және оқуға құштарлығымен сипатталады. Олардың тапсырмаларды орындауда, зерттеуде оқытуда ынталылық таныту, өз ойын білдіру, қарастырылып отырған мәселенің шешімін ұсыну, оқыту және зерттеу дағдыларының болмауы. Оқу-зерттеу қызметі мұғалімнің көмегімен жүзеге асады.

Қолайлы деңгей - кіші сынып оқушыларының жаңа білім алу мақсатында оқу және ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне қажеттілігінің көрінісімен, зерттеу позициясының көрінісімен, оқу-зерттеу міндеттерімен, бақыланатын фактілерді, құбылыстарды өз бетінше түсіндіру әрекетімен, себеп-салдарлық байланыстарды анықтаумен сипатталады. Бұл деңгей оқу-зерттеу жұмысын ұйымдастырудың қалыптасқан бастапқы білімімен және белгілі бір мәселені шешу үшін әрқашан жеткіліксіз болатын кейбір оқу-зерттеу дағдыларының болуымен байқалады. Зерттеулерді орындау ересектердің көмегімен жүзеге асырылады.

Оңтайлы деңгей - кіші мектеп оқушыларының ғылыми-зерттеу позициясының жүйелі түрде көрінуімен, зерттеушілік танымдық қажеттілікті білдіруімен, оқу-зерттеу міндеттерін шешуде, сонымен қатар оқу-зерттеу ретінде ұйымдастырылған жұмыстарды орындауда оқуға қызығушылық пен зерттеушілік қызығушылықтың жүйелі түрде көрінуімен сипатталады. Бұл деңгей үшін оқушының оны жүзеге асыруға қажетті жалпы білімдері мен дағдыларын меңгеруі сипатталады. Іс жүзінде оқуды зерттеудің барлық кезеңдері дербес және ұжымдық түрде орындалады.

Кіші мектеп оқушыларының оқу-әдістемелік және ғылыми-зерттеу іс-әрекетін кешенді басқару дәстүрлі оқыту әдістерін ғылыми-зерттеу қызметімен үйлестіретін оқу процесін ұйымдастырудың жүйелі тәсілін ұсынады. Мұндай тәсілдің негізгі аспектілеріне мыналар жатады:

1. *Мақсат қою және жоспарлау:* балалардың танымдық қызығушылығын және зерттеу дағдыларын қалыптастыру, жас ерекшеліктеріне сәйкес зерттеу мақсаттары мен міндеттерін анықтау, жобалық және зерттеу жұмыстарының элементтерін қамтитын оқу бағдарламаларын әзірлеу.

2. *Ұйымдастырудың әдістері мен формалары:* зерттеу - шағын жобалар, топтық және жеке тапсырмалар, бақылаулар, эксперименттер және практикалық жұмыстар жүргізу, деректерді талдау және ұсыну үшін цифрлық технологияларды пайдалану.

3. *Педагогикалық қамтамасыз ету:* мұғалімнің тәлімгер және кеңесші рөлі, проблемалық оқыту мен жобаға негізделген әрекеттерді пайдалану, балалардың ақпаратты өз бетінше іздеу және деректерді талдау дағдыларын дамыту.

4. *Бағалау және рефлексия:* зерттеу жұмыстарын бағалау критерийлерін әзірлеу, оқушылармен рефлексиялық пікірталас жүргізу, зерттеу нәтижелерін сабақта немесе жарыстарда ұсыну.

5. *Ресурстар:* оқу кабинеттерін зертханалық және цифрлық жабдықтармен жабдықтау, ғылыми және білім беру мекемелерімен ынтымақтастықты ұйымдастыру, ата-аналарды балалардың оқу және зерттеу іс-әрекетіне қосу.

Біріктірілген менеджмент кіші сынып оқушыларына сұрақ қоюға, жауап іздеуге, қорытынды жасауға және өз зерттеулерін ұсынуға үйренетін дамыта оқыту ортасына мүмкіндік береді, бұл өздеріне және сыни ойлауға мүмкіндік береді. Бастауыш сынып оқушыларының оқу-зерттеу іс-әрекеті танымдық белсенділікті, ізденімпаздықты және өз

бетінше білім іздеу дағдыларын дамытуға бағытталуы маңызды. Мұндай қызметтің негізгі нысандарына мыналар жатады:

1. Бақылау – балалар қоршаған ортаны зерттейді, табиғат құбылыстарын, жануарлардың мінез-құлқын, өсімдіктердің өсуін бақылау күнделігін жүргізеді.
2. Эксперимент – сумен, магнитпен, өсімдіктермен, жарықпен қарапайым тәжірибелер, бұл кіші жастағы оқушыларға табиғи заңдылықтарды түсінуге көмектеседі.
3. Мини-зерттеу – аймағыңыздың климатын, сөздердің шығу тегін, өсімдіктердің жылдың әр мезгіліндегі өзгерістерін зерттеу сияқты шағын дербес жобалар.
4. Жобалық қызмет – ақпаратты іздеуді, талдауды және нәтижелерді ұсынуды талап ететін топтық немесе жеке жобалар (мысалы, күн жүйесінің моделін жасау).
5. Мәтінмен жұмыс – кітаптарды, мақалаларды, ертегілерді зерттеу және оларды салыстырмалы талдау (мысалы, әртүрлі халықтардың ертегі сюжетін зерттеу).
6. Проблеманы шешу – проблемалық сұрақтар қою және оған жауап табу (мысалы, «Күзде жапырақтар неге сарғайып кетеді?»).
7. Модельдеу – модельдер, макеттер, диаграммалар жасау (мысалы, жанартау немесе экожүйе үлгісі).
8. Экскурсиялар және қоршаған ортаны зерттеу – бақылау, ақпарат жинау және оны кейіннен талдау мақсатында саябаққа, мұражайға, көрмеге бару. Мұндай іс-әрекет түрлері жас балалардың талдау, салыстыру, қорытынды жасау және өз зерттеулерінің нәтижелерін ұсыну қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Кіші мектеп оқушыларының оқу-тәрбие процесіндегі оқу-зерттеу қызметін басқару моделінің нұсқасына да аса мән берілуі және ол ғылыми тұрғыдан нақты әрі сенімді болуы тиіс:

1. Мақсатты құрамдас - танымдық белсенділікті, шығармашылық ойлауды дамыту, білімді тәуелсіз іздеуге тұрақты қызығушылықты тәрбиелеу, оқу-тәрбие процесіне оқу-зерттеу қызметін интеграциялау.
2. Ұйымдастырушылық-мазмұндық компонент - белсенділік тәсілі, проблемалық оқыту технологиясы, жоба әдісі, ұйымдастыру формалары -жеке және топтық зерттеулер, шағын жобалар, оқу эксперименттері, құралдар: зерттеушінің жұмыс дәптері, бақылау күнделіктері, зертханалық жабдықтар, цифрлық технологиялар.
3. Әрекет компоненті - оқу-зерттеу іс-әрекетінің кезеңдері кіреді:
  1. Мәселені таңдау және қою (зерттеуге кіріспе).
  2. Гипотезаны қалыптастыру (сыни тұрғыдан ойлауды дамыту).
  3. Зерттеуді жоспарлау (әдістері мен көздерін анықтау).
  4. Мәліметтерді жинау және талдау (практикалық жұмыс).
  5. Қорытынды тұжырымдау (рефлексия).
  6. Нәтижелерді көрсету (коммуникациялық дағдыларды дамыту).
  7. Нәтижелерді бақылау және бағалау
    - *Бағалау критерийлері:* дербестік деңгейі, талдау тереңдігі, қорытындының өзіндік ерекшелігі.
    - *Бақылау нысандары:* ғылыми жұмыстардың портфолиосы, жобаларды қорғау, конкурстарға қатысу.
    - *Кері байланыс:* педагогикалық басшылық, өзін-өзі бағалау, сарапшылық пікір.
    - *Дамыту ортасын құру* (клубтар, зертханалар, виртуалды оқыту платформалары).

Бұл модель кіші мектеп оқушыларының оқу және ізденіс әрекеттерін кешенді басқаруды қамтамасыз етеді, олардың танымдық белсенділігі мен дербестігін алға жылжытады. Кіші мектеп жасындағы балаларды оқытудағы ізденімпаздық әдіс балалардың өздері сұрақтарға жауап табуына, эксперименттер жүргізуіне, қорытындылар жасауға және нәтижелерді талқылауға негізделген. Бұл әдіс танымдық белсенділікке, сыни тұрғыдан ойлауға, дербестікке ықпал етеді.

Зерттеу тапсырмаларының мысалдары сан алуан болуы мүмкін, бастысы олар оқушылардың ізденісі мен қызығушылығын оятуға бағытталуы тиіс. Мысалы: «Өсімдіктер

суды қалай ішеді?» – балалар балдыркөк сабағын түрлі-түсті суға салып, оның көтерілуін бақылайды. «Күзде жапырақтардың түсі неге өзгереді?» – жапырақтарды жинап, лупа астында зерттеп, салыстырады. «Жаңа сөздер қалай жасалады?» – балалар жоқ сөздерді құрайды, жұрнақтар мен жалғауларға талдау жасайды. «Неге екпін маңызды?» – әр түрлі екпіні бар сөздер ойлап тауып, мағынасының қалай өзгеретінін талқылайды және т.б. Бұл әдістер сабақтарды қызықтырақ етеді, материалды жақсы есте сақтауға көмектеседі және балалар оқу процесіне белсене қатысады.

Қазіргі заманғы технологиялар мен интерактивті бағалау әдістері сөйлеу тәжірибесін оқыту процесін белсенді түрде біріктіріп, білімді объективті бақылаумен қатар оқушылардың ынтасын арттырады. Оларға сөйлеу дағдыларын дамытуды ынталандыратын динамикалық оқу ортасын құруға мүмкіндік береді. Оқушыларға Moodle, Google Classroom, Kahoot және Quizlet сияқты білім беру платформалары автоматтандырылған бақылау және өзін-өзі бағалау құралдарын ұсынуға болады. Мысалы: Moodle бағдарламасында мұғалім тыңдау қабілетін дамытуға көмектесетін, естігендерін түсінуін және талдауын талап ететін аудио үзінділері бар тесттер жасай алады. Сондай-ақ, интерактивті мультимедиялық ресурстар: бейне оқулықтарды, подкасттарды және интерактивті презентацияларды пайдалану оқушылардың есту және сөйлеуді қабылдау дағдыларын дамытады. Ал, ойын технологиялары шынайы диалогтар мен өзара әрекеттесуді модельдеуге мүмкіндік береді. Заман талабына сай жасанды интеллект және чат-боттарды да тиімді пайдалана білудің маңызы зор. Заманауи технологиялар сөйлеу дағдыларын бақылауды дәлірек түсінуге ынталандырушы етеді, тілдік дағдыларын дамытуға қолайлы жағдай жасайды.

Кіші мектеп оқушыларын оқу-зерттеу іс-әрекетіне баулу тиімділігінің негізгі факторы психикалық даму процесінің даму заңдылығын көрсететін оқытудың зерттеушілік тәсілін қолдану болып табылады. Оқу-тәрбие үрдісін бұлай ұйымдастыру оқушыдан мәселені шешуді ғана емес, сонымен қатар бақылауды, талдауды, салыстыруды, заңдылықтарды анықтауды талап етеді. Оқушылардың жеке және ұжымдық іс-әрекетін белсендіру - туындаған мәселені шешуге, жаңа нәрсені үйренуге, дәлелдеуге, сынауға деген ұмтылыстарды ынталандыруды болжайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тотьменинов М.Е. Основы теории моделирования учебно-методическое пособие // Томск: Изд. ТПУ, 2000 – 52с.
2. Берг А.И. «Методология научного исследования и моделирование». //М.; «Наука» 2007 – 314с.
3. Чуфенева А.Ю. Управление учебно-исследовательской деятельностью младших школьников //АГГПУ им. В.М. Шукшина, 2016 – 77 с.
4. Разагатова Н.А. Муниципальная модель организации учебно-исследовательской деятельности младших школьников //М., 2007. – 21 с.
5. Семенова Н.А. Учебно-исследовательская деятельность учащихся //Начальная школа: 2006. №2, - 21 с.
6. Савенков А. И. Методика исследовательского обучения младших школьников // //Самара, издательство «Учебная литература», 2006. - 46 с.
7. Давыдов В.В. Основные вопросы современной психологии детей младшего школьного возраста. // М.; 1978, -181 с.
8. Әлімқұлова А.Б. Бастауыш сынып оқушыларының жобалық-зерттеу әрекетін ұйымдастыру // «Бастауыш мектеп» №7,8 2014жыл. - 7 б.
9. Лазарев В. С. Управление инновациями в школе, учебное пособие

//М.; Центр педагогического образования, 2008. - 352 с.

10. Осипова Л.В. Развитие познавательной активности учащихся младших классов на уроках познание мира//Начальная школа Казахстана. №7-8. 2010 (37-39стр)